

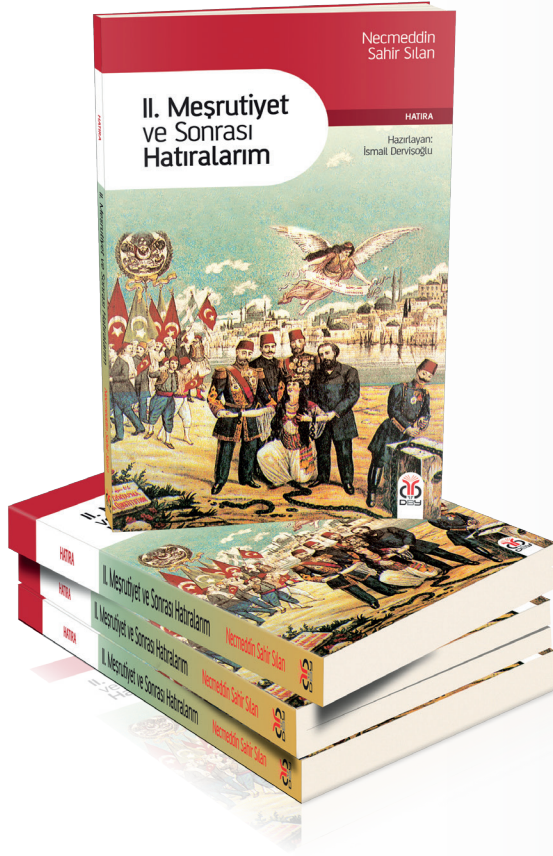
Necmeddin
Sahir Silan

II. Meşrutiyet ve Sonrası Hatıralarım

HATIRA

Hazırlayan:
İsmail Dervişoğlu

II. Meşrutiyet ve Sonrası Hatıralarım

HATIRA

Necmeddin Sahir Silan

Hazırlayan:
İsmail Dervişoğlu

© DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI, 2010

DBY: 1
Hatıra: 1

ISBN: 978-605-61331-0-7
Sertifika No: 18188

İstanbul, Mayıs 2010

Hazırlayan:
İsmail Dervişoğlu

Editör:
Ersan Güngör

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Sayfa Düzeni:
DBY

Kapak Tasarım:
Sercan Arslan

Baskı/Cilt:
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. No: 3, K: 2 Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 483 47 92 (Sertifika No: 11964)

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ticarethane Sokak Tevfikkuşoğlu İşhanı No: 11/36
Sultanahmet - Fatih / İstanbul / Türkiye
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Şair, Gazeteci, Bürokrat: Necmettin Sahir Silan.....	9
<i>Ailesi, doğumu, resmî görevleri.....</i>	9
<i>Yazı hayatı, gazeteciliği.....</i>	11
<i>Evliliği, çocukları ve son yılları.....</i>	12
<i>Necmeddin Sahir Silan'ın Hatıraları.....</i>	13
[“Açık Mektup” a Cevap].....	15
<i>1908 - 1909 Yılları</i>	17
<i>1910 - 1915 Yılları</i>	19
<i>1915 - 1920 Yılları</i>	22
<i>1920 - 1927 Yılları</i>	30
<i>1927 - 1939 Yılları</i>	34
<i>1939 - 1950 Yılları</i>	36
<i>1950 - 1965 Yılları</i>	38
1807, 1876 ve 1908 Üç Şahlanış ve Sonuçları	45
<i>İslahatı Engelleyen İç ve Dış Tahrikler</i>	46
<i>Hürriyetseverlerin Açık Mücadeleleri</i>	47
<i>Türkiye – Rusya Savaşı ve İlk Divan-ı Âli İsteği</i>	49

<i>İstibdat İdaresine Karşı İhtilal Hazırlıkları</i>	50
<i>II. Meşrutiyet'in İlânından Sonra</i>	51
Düşen İktidarlardan Hesap Sorma Çabası:	
II. Meşrutiyet'te Divan-ı Âli Hareketleri.....	53
“Meclis-i Mebusan'ı Vazifeye Davet Ediyoruz”	54
<i>Mesele Kapanmamıştı</i>	56
“Katillerin Cezasını Vermek Lazımdır”	61
<i>Neticesiz Feryatlar</i>	62
<i>Sulh Teşebbüsleri</i>	64
<i>Talat Paşa'nın İstifası</i>	66
<i>Mütareke İmzalanıyor</i>	67
<i>Padişahın Temennisi</i>	68
<i>Said Halim ve Talat Paşa Kabinelerinin Divan-ı Âli'ye</i> <i>Sevki</i>	69
<i>Divan-ı Âli Sebepleri</i>	71
<i>Pusuda Bekleyenler</i>	72
<i>Şahlanan Hırslar</i>	75
<i>Garip Bir Tecelli</i>	76
<i>Vesikaların Neşri</i>	78
<i>Mehmed Said Halim Paşa da Divan-ı Âli İstiyor</i>	79
“İpimi Kendim Çekerim”	81
<i>Divan-ı Âli'nin Kuruluş Tarzı ve Vazifeleri</i>	83
<i>Halil [Menteşe] Bey'in Karşı Karşıya Geldiği Nazik Bir</i> <i>Durum</i>	85
<i>Beşinci Şubenin Azaları Vazifeye Çağırılıyor</i>	87
<i>Tahkik Heyeti ve Azaların Durumu</i>	90
<i>Hazırlıklar Başlıyor</i>	92
<i>Tahkik Heyeti Kâtipliğine Nasıl Getirdim?</i>	94
<i>Mustafa Aşım Bey'in Yeni Vazifeme Ait Söyledikleri</i>	96
“Encümen-i Mahsus” Azalarının Seçimi.....	98

<i>O Günkü Ayan Azaları ve Bugünkü Senatörler</i>	99
<i>Kimler Seçilmişti?</i>	101
<i>Encümen-i Mahsus Çürüksulu Mahmud Paşa'yı</i> <i>Dinliyor</i>	103
<i>Ağır İthamlar</i>	105
<i>Encümen-i Mahsus Daha Fazla Bilgi İstiyor</i>	106
<i>Prens Said Halim Paşa'nın Kararı</i>	108
<i>Çürüksulu'nun Yeni İzahları</i>	110
<i>Ordudaki Yolsuzluklar</i>	114
<i>Tahkikat Neticesinde Tespit Edilen Esaslar</i>	117
<i>Encümen Mazbatası Âyan Reisliğinde</i>	119
<i>Mazbata Hakkında Meclis-i Âyan'daki Görüşmeler</i>	120
“Bu Muhasebenin Faydası Ne? Ortada Mesul Yok!”	121
<i>Üç Milyon Vatan Evladı Nasıl Kurban Edildi?</i>	123
“Bu Mülke Tasallut Eden Eller Kimlerdir?”	125
<i>Meclis-i Âyan Hükümetten Vesikaların Neşrini İstiyor</i> ..	126
<i>Bütün Çalışmalar Neticesiz Kalmıştı</i>	127
<i>Ayan Meclisindeki Görüşmeler Biliyor</i>	129
Dizin.....	131
Fotoğraflar ve Resimler.....	137

Şair, Gazeteci, Bürokrat: Necmettin Sahir Silan

Ailesi, doğumu, resmî görevleri

Ailesinin kökeni Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u fethettiği sıralarda kumandanı olarak emrinde bulunan Yahya Paşa'ya dayanır. 1896 yılında babasının memuriyeti dolayısıyla bulunduğu Kırklareli'nde doğdu.¹ Babası, Trabzon'da Hacı Ali Mollazadeler'den İbrahim Efendi'nin oğlu Salih Necati Sahir Bey'dir. Annesi Nevşehir kökenli olup İstanbul'da doğan

¹ Hemen bütün kaynaklarda doğum yeri olarak Edirne yazılmıştır. Kendisi elinizdeki kitabı oluşturan hatıralarında "Edirne vilayetine bağlı eski adı ile 'Kırkkilise' yeni adıyla Kırklareli'nde" doğduğunu belirtiyor. Necmeddin Sahir Silan'ın özgeçmiş için şu kaynaklardan yararlandığımızı da belirtelim: Elinizdeki kitabın metnini oluşturan ve *Tarih Konuşuyor* mecmuasının 5. cilt 26. sayı ve devamında "Necmeddin Sahir Silan'ın Hatıraları" başlıklı tefrikada kendisinin verdiği bilgiler; Mehmet Akif Bal, *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon'un Ünlü aileleri*, İstanbul, 2007, s. 667; Şen Sahir Silan, *Pişman Değilim*, İstanbul, 2003; Osman Nebioğlu, *Türkiye'de Kim Kimdir?*, İstanbul, 1961, s. 555.

Melek Hanım'dır.² İlk öğrenimini Bursa ve İstanbul'da yaptı; İstanbul Lisesi'nden mezun oldu. İstanbul Darülfünun'u Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. İlk memuriyetine Meclis-i Mebusan ve Âyan meclislerinde kâtiplikle başladı. Daha sonra 1915-1920 yılları arasında Bahriye nazırı ve Şam'da Dördüncü Ordu kumandanı Ahmet Cemal Paşa ve Bandırma'da Beşinci Ordu kumandanı Liman von Sanders'in maiyetlerinde ihtiyat zabıtlığı, Meclis-i Mebusan Divan-ı Âli Tahkikat Heyeti kâtipliği görevlerinde bulundu. 16 Mart 1920 yılında İstanbul'un İtilaf devletleri tarafından işgali, Meclis-i Mebusan üyelerinin tutuklanması ve önemli bir kısmının Malta'ya sürgün edilmesi üzerine Anadolu'da gelişen millî harekete katılmak üzere Ankara'ya gider. 1920-1927 yılları arasında TBMM Tahrirat ve Varak Kalemi müdürlüğü, Musul müzakerelerinde Heyet-i Murahhasa riyaset kâtipliği, Ali Fethi Bey (Okyar) ve İsmet Paşa (İnönü) Başvekalet Kalem-i Mahsus Müdürlüğü görevlerini başarıyla yerine getirdi. Bu yıllarda yorucu çalışmalarını dolayısıyla sağlığının bozulması üzerine tedavi için Viyana ve Paris'e gitti. Yurda dönüşünde Evrak-ı Nakdiye Komisyonu azası olarak altı buçuk ay Londra'da görevlendirildi. Rahatsızlığının tekrar nüksetmesiyle İstanbul'da tedaviye lüzum görülmesi üzerine Başvekalet Kalem-i Mahsus Müdürlüğüne eşdeğer bir görevle İstanbul'da bulunan Ergani Bakır Madeni T.A.Ş

² Necmettin Sahir Silan'ın kızı Şen Sahir Silan hatıralarında babaannesi Melek Hanım'la ilgili şu bilgileri verir: "Babamın annesi Nevşehirli bir ailenin kızı olmakla beraber İstanbul doğumlu Melek Hanım'dır. [Kocasıyla] aralarında büyük yaş farkına karşın Melek Hanım ikisi kız olup genç yaşta ölen çocuklarından sonra babamı dünyaya getirmiş. O sırada ne olmuşsa olmuş, Melek Hanım da babamı bırakıp dedemi terk edip, ortadan kaybolmuş. Babamı dedem ve halaları büyütmüşler." Bk. Şen Sahir Silan, *Pişman Değilim*, İstanbul, 2003, s. 25.

hükümet komiserliği görevine atandı. 1927 yılından sonra Ergani Bakır Madeni Şirketi idare meclisi azalığı, Üsküdar-Kadıköy Tramvay Şirketi genel müdürlüğü, İstanbul Vilayeti Umumî Meclisi azalığı ve başkanlık divanı kâtipliği, Bütçe Komisyonu mazbata muharriri ve reisliği, Bakırköy Sümerbank İdare Meclisi azalığı görevlerini yaptı.

TBMM çatısı altında 6. 7. ve 8. dönemlerde Bingöl ve Tunceli'den milletvekilli oldu. Aynı zamanda TBMM Başkanlık Divan kâtibi olarak görev yaptı. Mensup olduğu Cumhuriyet Halk Partisi yönetimiyle anlaşamayarak 15 Mayıs 1950 yılında gazetelerde yayınlanan uzun istifa mektubuyla partisinden ve milletvekilliğinden istifa etti. Bu tarihten sonra emekliliğine kadar olan resmî görevleri TPAO İdare Meclisi azalığı, Adıyaman Pamuklu Dokuma Şirketi İdare azalığı ve Ankara Belediye Meclisi azalığı ve başkan vekilliğidir.

Yazı hayatı, gazeteciliği

Yazı hayatına şiirle başlayan Necmeddin Sahir Silan'ın ilk çalışmaları *Rebab* ve *Donanma* dergilerinde ve *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde çıktı. Hukuk Mektebi'ndeki öğrenciliği sırasında fiilî gazetecilik de yapar. *Tercüman-ı Hakikat*, *Hak*, *Tanin*, *Vakit*, *Zaman*, *Dersaadet* ve *İleri* gazetelerinde muharrir ve yazı işleri müdürü olarak görevlerinde bulunur. Bunun dışında *Tan* (İzmir), *Servet-i Fünun*, *Yedigün* ve *Güleryüz*, *İnci*, *Diken* mecmualarında şiir ve yazıları yayınlanır. Milli mücadele günlerinde Ankara'da bulunduğu yıllarda *Hakimiyet-i Milliye* ve *Yenigün* gazetelerinde millî ve hamasî şiirleri yayınlanır.

Necmeddin Sahir Silan'ın basılı tek eseri *İslam Düşmanları, Bir Esirimizin Defter-i Hatıratından* adlı eseri 1332/1916 yılında Cemiyet Kütüphanesi yayınları arasında neşredildi. Müellif

bu eserde Balkan Savaşı sonrasında Osmanlı'nın düştüğü hazin durumu anlatır.

Evliliği, çocukları ve son yılları

Necmeddin Sahir Silan Boşnak kökenli olup İstanbul'a yerleşen Resulbegoviç ailesinden Cemile Hanım'la 1917 yılında evlenir.³ Bu evlilikten Cenân, Şadan, Şen Sahir adlarında üç çocuğu olur.

Emekli olduktan sonra eşini kaybeder⁴ Bir süre sonra ikinci oğlunu da kaybettikten sonra kendi deyimiyle “inziva devresi” başlar. Ankara ve daha çok İstanbul'da ikamet eder. bu yıllarda sık sık Amerika'da ikamet etmekte olan kız

³ Necmeddin Sahir Silan'ın evliliğini kızı Şen Sahir Silan şöyle anlatır: “Çanakkale'deki kanlı çarpışmalardan İstanbul'a getirilen yaralılara bakmak amacıyla Çağaloğlu'ndaki Hilaliahmer (Kızılay) Hastanesi'nde gönüllü hemşire olarak görev almış olan Cemile Hanım, aynı hastaneye yaralılar *Tanin* gazetesinin genç muhabiri Necmeddin Sahir Bey bir yaralıya yardım etmekte olan Cemile Hanım ile tanışmış. Cemile Hanım da zaten evli olduğunu ve yakın zaman da Viyana'ya döneceğini bildirmiş. Sanırım annem iki yıl daha Viyana'da kalmış. Bu dönem içinde çocuk sahibi olamayınca eşinden onu boşamasını rica etmiş ve bu rica kabul görünce İstanbul'a dedesini evine dönmüş. [İstanbul'da] bir gün evli teyzesi ile dışıye giderken peşlerine bir zabıt takılmış. O genç gazetecinin kendisi değimli? Helecan ve özlemle birbirlerine bakmışlar.” Bk. Şen Sahir Silan, *Pişman değilim*, İstanbul, 2003, s. 24.

⁴ “Ölümünden üç dört gün önce ‘bana berberi ve manikürcüyü çağır. Saçlarım, el ve ayaklarım temiz gitmek istiyorum’ deyip bin bir sıkıntı içinde bu işleri tamamlattı. Hemen ardından komaya girdi. İki gün sürmüştü koma hali. Bunun yanında bir ara işaretlerle, hep odasında duran Kur'an'ın isteyip, göğsünde iki eliyle sımsıkı tutmuş ve son nefesini de babam yanındayken vermişti. Tarih 11 Eylül 1963'tü” Bk. *Pişman Değilim*, Şen Sahir Silan, İstanbul, 2003, s. 195.

Şen Sahir'in yanına gider. Ölümünden önce Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin 100. yıldönümü dolayısıyla eş Cemile Hanım'ın anısına kütüphane girişini restore ettirerek 5000'e yakın kitap, mecmua ve dokümanlarını kütüphaneye bağışlar.⁵

Millî Mücadele günlerindeki çalışmalarından dolayı İstiklal Madalyası sahibi olan Necmeddin Sahir Silan doksan üç senelik uzun bir ömürden sonra 1992 yılında vefat eder.

Necmeddin Sahir Silan'ın Hatıraları

Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyet döneminde fiili çalışmayı bırakana kadar önemli görevlerde bulunmuş Necmeddin Sahir Silan hatıralarını yazmak konusunda pek gönülsüz davranmıştır. *Tarih Konuşuyor* dergisini sahibi Cemal Kutay'ın hatıralarını yazması konusunda “açık mektup”la ısrarlı davetine sonunda cevap vermiş ve hatıralarını yazması konusunda “sırların masuniyeti aleyhine hareket etmiş olmamak, büyük Mustafa Kemal Atatürk hakkında herhangi bir suretle yanlış bir telakkiye vesile vermemek ve “Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkındaki Kanun”un şümülüne itilebilecek vaziyetten kaçınmak, demokratik esaslara aykırı bulunan “Tedbirler Kanunu”nun şümülü dairesinde mütalâa edilebilecek herhangi bir harekette bulunmamak, çoğu ebediyet âlemine göçmüş bulunanların hatıralarını incitebilecek veya öyle bir telâkkiye yol açabilecek herhangi bir mülâhaza ve mütalâadan sakınmak, hayatta olanlar hakkındaki bazı bilgiler yüzünden eski dostlar aşınalarla herhangi bir polemikten uzak kalmak, içinde yaşanan hadiseleri naklederken mütevazı şahsımı ilgilendiren

⁵ Beyazıt Devlet kütüphanesi'ne bağışladığı kitap ve evrakının dışındaki kitap ve dokümanlar kızı Şen Sahir Silan tarafından Tarih Vakfı'na hediye edilmiştir.

konularda kendimden bahsetmek zaruretiyle karşılaşmamak” gibi sebepler ileri sürmüştür.

Elinizdeki kitap Necmeddin Sahir Silan’ın hatıralarının II. Meşrutiyet ve sonrasına ilişkin bölümünü içerir. Hatıraların neşri *Tarih Konuşuyor* dergisinin Mart 1966 tarihli 26. sayısında başlar; 36. sayısında biter. Başlangıçta Cemal Kutay’a cevap olarak yazılan ve müellifin özgeçmişine ait bilgileri içeren hatıratıta daha sonraki bölümlerde ise Osmanlı’daki hürriyet mücadelelerine ve Meşrutiyet sonrasındaki siyasî gelişmelere kısaca değinilir. Necmeddin Sahir Silan daha çok kendisinin kâtip olarak bulunduğu ve İttihatçıların yargılandığı 1918 Divan-ı Âli’sindeki gözlemlerini kaleme alır.

Tefrikayı yayına hazırlarken dilinde küçük imla değişiklikleri hariç herhangi bir sadeleştirmeye gitmedik. Hicrî tarihlerin yanında miladî takvimi de gösterdik. Gerekli gördüğümüz yerlerde koyduğumuz dipnotları hazırlayan anlamında (H.) şeklinde gösterdik.

Son olarak tarihi aydınlatacak en ufak bilgi kırıntısının bile neşrinde yarar gördüğümüzü belirterek bu hatıraların kitaplaşmasında desteklerini esirgemeyen Sayın Şen Sahir Silan’a, yayın aşamasındaki katkılarıyla DBY Yayınları’nın Genel Yayın Yönetmeni, dostum Ersan Güngör’e teşekkür ediyorum.

İsmail Dervişoğlu
Bulgurlu, 2010

[“Açık Mektup”a Cevap]

Sayın Üstad Cemal Kutay,

Bizlerden önceki devirlerde yaşayan ulusların ve kuşakların, içinde buldukları şartlara göre geçirdikleri çeşitli olaylar arkamızda bıraktığımız yüzyılların derinliklerinde bulunuyor.

Bu olayları, taşıdıkları özelliklerle tarihseverlerin bilgilerine sunabilmek için de, sizin gibi gönülden emek verenlerin sürekli ilgileri gerekiyor ve bu yöndeki çalışmalarla da “Tarih Konuşuyor.”

Toprak altındaki eski eserleri hazineleri ortaya çıkarmak, karanlıktan kurtarmak için gösterilen ilgiler ve harcanan çabalar yanında genel ve özel arşivlerdeki belgeleri ve bir devrin çeşitli olayları içindeki görüşleri ortaya koyabilmek de yine, sizin uyguladığınız gibi, özel çalışmaları gerektiriyor ve böylelikle “Tarih Konuşuyor.” Hatta olayların içinde bulunanlar aranarak vatansever, tarihsever duygularla vazifeye çağrılıyor ve yine “Tarih Konuşturuluyor.”

Bu suretledir ki, yıllardan beri hayranlıkla kovaladığım gibi, sürekli ve değerli emeklerinizle umumî efkâra sunulan

çeşitli eserleriniz arasında *Tarih Konuşuyor* adlı dergimizin 1966 yılı Ocak ayı başında basılan 24. sayısında, özel deyişinize göre, “Karanlığa itilen temel hadiselerin son şahitlerinden bir emektar dost” hüviyetiyle bana hitap eden açık mektubunuzda da tarih konuşturulmak isteniliyor.

Bu itibarla, ilk önce açık mektubunuzda, içinde yaşadığımız çeşitli olaylarla ilgili olarak şimdiye kadar susmuş olduğumdan dolayı, üzüntülerinizi aksettiren ve soruşturucu olduğu kadar uyarıcı mahiyette olan sözlerinizle birlikte, hakkımda belirttiğiniz içli duygulardan dolayı teşekkürlerimiz sunarım. Ancak, beni umumî efkâr ve tarih önünde ödeve çağrışınız vesilesiyle mütevazı hüviyetimi değerlendiren ve bana basın dünyamızda, meclis ve idare hayatında, amme hizmetinde görülen vazifelerle ilgili olarak üstün sıfatlar ve hizmetler izafe eden sözlerinize, özel görüşle, katılamayışımı hoşgörürlikle karşılayacağınızı umarım.

Bununla beraber, mevzubahis açık mektubunuzda “Bir devrin panoramasında son dekoru belirten satırlar arasında 1908-1918 yıllarını kapsayan İttihat ve Terakki iktidarının, çetin zorluklar ve badireler içinde geçen faaliyet devresinin tetkiki ve tahlili” hakkındaki fikirlerinize esas itibarla katılmamak kabil değil.

Bu itibarla, adı geçen iktidarın umumî muhasebesi mahiyetinde sayılan hareketlerinin bir başka mihrakını teşkil eden ve 1914-1918 yıllarına rastlayan I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı İmparatorluğu’nun sadaret makamında bulunan Mehmed Said Halim ve Mehmed Talat Paşaların riyasetlerindeki kabinelerin Osmanlı Meclis-i Mebusan’ı tarafından Divan-ı Âli’ye sevkleri için kurulan tahkik heyetinde, tahlif edilmek suretiyle, tek başıma uhdeme verilmiş önemli vazife ile ilgili

Sayın üstad Cemal Kutay,

İstanbul’da gazeteci ve Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyan zabıt kâtibi olarak çalıştığımız devre ile ilgili hayat hikâyemi, tarihe ve hakikate hizmet maksadıyla böylece özetlemiş bulunuyorum.

Mütevazı hayatımızın Millî Mücadele ile Cumhuriyet devrindeki hizmet safhaları içinde yaşanan olaylara ait bölümü, gelecek yazımızda sunulacaktır.

Saygılarımla.

Necmeddin Sahir Sılan

yetkililerle gerekli temaslarda bulunuldu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk kuruluş devresinde Anadolu'ya kaçmayı kararlaştırdığımız arkadaşımın Babiâli'de buluşacağımız yerde benim varışından önce tevkif edildiğine dair alınan haber üzerine yolculuğumuz 1920 yılı sonralarına kadar geri bırakıldı.

1920 - 1927 Yılları

Böylece, rahmetli hayat arkadaşım Cemile Sahir Hanım'ı, ikinci erkek çocuğunu dünyaya getirişinden on gün sonra loğusa yatağında bırakarak 1921 yılının ilk haftasında İnebolu yolculuğuna çıkıldı. Bu yolculuktan üç ay sonra da rahmetli hayat arkadaşımın biri üç yaşında, diğeri üç buçuk aylık iki erkek çocuğumuz da babam ve halamla bin bir mahrumiyet içinde deniz ve kara yolculuğunu göze alarak İstanbul'dan ayrılışı ve o zamanlar İstanbul'da Anadolu'ya geçen ve sayısı çok az olan aydın ve imanlı kadınlardan biri olarak millî mücadelede büyük fedakârlıkları görülen Türk kadınları ve anaları arasına katılışı, millî mücadelemize olan inaniş ve bağlanışımızın başka bir tezahürü oldu.

Ankara'ya varışımızdan sonra I. Dünya Savaşı sırasında ve sonunda miralay ve mirлива olarak tanımak şerefini kazanmış olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa ile o zamanlar geceli gündüzlü kalmakta olduğu Ankara'daki istasyon binasında görüşmek nasip oldu.

Sivil elbisesi içinde seçkin bir hüviyete bürünen kibar tavırları yanında insanın içini ve dimağını bir röntgen gibi gören kudretli bakışlarıyla nazikane kabul edişinden sonra emrinde çalışmak üzere Ankara'ya gelmek hususunda te-

Sayın Üstad Cemal Kutay,

İstanbul'un düşmanlar tarafından işgali sırasında olduğu kadar, işgalden sonra işlenilen caniyane ve hainane hareketler karşısında, geçen sayıda işaret edildiği gibi Anadolu'ya kaçmak ve Mustafa Kemal Paşa'nın topladığı ve reisi olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi ile hükümet teşkilatında ve millî kuvvetler ile henüz kurulmakta ve yeniden düzenlenmekte olan askerî birliklerde memleket ve millet uğrunda çalışmak, vatansever duygulara sahip olanlar için en şerefli bir vazife idi.

Esasen, işgal altında İstanbul, bütün güzelliklerine ve özelliklerine rağmen yurtseverler için artık oturulamaz bir hâlde bulunuyordu. Bu itibarla vatansever duygulara sahip olanlardan Anadolu'ya kaçmak imkânlarını bulamayanlar gibi çeşitli mahrumiyetlere ve eziyetlere katlanarak yaşamaktan ise, Anadolu'ya kaçmak ve millî davaya, millî kurtuluşa inananlarla birlikte çalışmak millî bir ödevdi.

Böyle bir düşünce ile o zamanlar Anadolu'daki millî kuvvetlerle işbirliği eden ve İstanbul'da sayıları çok azalan

intikal ettirmek, hatta zaman zaman devlet reisi Sayın İsmet İnönü'ye de sunmak, bugün hepsi de hakkın rahmetine kavuşmuş olan Başvekil Refik Saydam, Şükrü Saraçoğlu, Hasan Saka, Recep Peker ve Şemseddin Günaltay'a duyurmak, ilgili bakanlarla konuşmak ve bazı olayları aziz milletimizin en büyük mabedi olarak daima huşû ile selâmladığım ve saydığım Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden açıklamak, millî ödevimi yerine getirmek bakımından vicdanımı tatmin edebiliş olmak ne mutlu.

Ancak, bu millî ödevi yerine getirirken sağdan ve soldan esen rüzgârlarla taş atmalar, sataşmalar daha ziyade Demokrasi rejiminin güya kurulduğu iddia edilen 1946 – 1950 yılları arasında çok hazin tecellilere vesile oldu ki, bunlar da ayrı ayrı tahlil ve tetkik olunmaya ve halk efkârına açıklanmaya değer.

Böyle bir vaziyet içinde ve gayri tabii şartlar altında milletvekili olarak çalışmalara devam edebilmenin imkânsızlığı yanında birlikte çalıştığımız yılların hatıralarını daima saygı ile andığım Sayın İsmet İnönü'nün Reiscumhur olduğu bir devrede, diğer arkadaşlarla birlikte, aziz Türk milletine takdim olunmak suretiyle iktisap edilmiş olan milletvekili hüviyetini zedeleyici mahiyette başyaveri ile vaki bildirişlerinin yarattığı derin üzüntü ve huzursuzluk içinde, geçirdiğimiz memurluk hayatına göre 1949 yılında emekliye ayrılmak en isabetli bir hareket olarak düşünüldü.

Bununla beraber, çeşitli vakıaları o zamanlarda saflarında bulunduğumuz Cumhuriyet Halk Partisi'nin Meclis grubunda olduğu kadar, zaman zaman Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünde de dile getirmek suretiyle sonuna kadar vazifeye devam edildi.

Bu arada, Tunceli'de 1950 yılındaki milletvekili yoklamalarına iştirak suretiyle doğrudan doğruya halkın güvenini sağlamak yoluna da tevessül edildi. Ancak, Cumhuriyet Halk Partisi müfettişinin parti yoklama talimatnamesine aykırı davranışları yanında parti divanında, parti genel başkanı tarafından adımın silinmesi, özel itimat ve münasebetlerin de zedelendiği kanaatini uyandırdı.

Böylece, itimat edilmeyen yerde kalmak caiz olmadığı gibi, bir yandan demokratik rejime uyulacağından söz edilirken, diğer yandan rejime aykırı davranışlarla karşılaşacağına kanaat getirildiğinden Cumhuriyet Halk Partisi'nden çekilmek ve milletvekilliğinden ayrılmak mukadder oldu. Özel düşünümüze göre, 14 Mayıs 1950 seçimlerinden önce hazırlanan ve o gün postalanan uzun istifa yazımızdaki sebepler bugün dahi canlı bir halde yaşamaktadır.⁶

1950 - 1965 Yılları

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin 1950 yılında yenilenmesi üzerine dokuzuncu devreden itibaren teşriî hayattan uzaklaşıldı. Ve rahmetli Başvekil Adnan Menderes'in yıllarca Büyük Millet Meclisi ile Başvekâlet teşkilâtında eski hizmetlerimizi hatırlamak suretiyle arayışlarına ve vaki tekliflerine rağmen resmî hiçbir vazife alınmadı. Böylece fikrî sahada tetkik ve tettebbulara girişildiği gibi, bir aralık doğu illerimizle ilgili bazı incelemelerde bulunuldu.

⁶ Çok partili hayata geçişte tartışmalara yol açan; uzun ve içeriği bakımından da hayli ilginç konuları işleyen Necmeddin Sahir Silan'ın istifa mektubu 15 Temmuz 1950 tarihli *Son Saat* gazetesinde tam metin olarak yayınlanmıştır. (H.)

Daha sonraları, teşrîi sahadaki çalışmalar başlamadan önceki devrede muhtelif iktisadî teşekküllerin idare meclisi azalıklarında bulunduğumuz nazara alınmak suretiyle, bilgi ve tecrübelerimizden faydalanılmak üzere İcra Vekilleri Heyeti kararı ile Türkiye Petrolleri A. O. İdare Meclisi Azalığı'na seçildiğimiz gibi, Sümerbank tarafından kurulmuş olan Adıyaman Pamuklu Dokuma Şirketi İdare Meclisi Azası ve reis vekili olarak çalışıldı. Bu arada seçilmiş olduğumuz Ankara Belediye Meclisi Azalığı ile Reis Vekilliği'nden, kısa bir müddet sonra o günlerin şartları içinde çekilmek suretiyle eskisi gibi fikrî sahada çalışmalara devam edildi.

Böylece, inzivaya çekildiğimiz bir devrede, evvelce ikinci oğlumuz, ana ve babamızın kayıpları ile uğradığımız acıları, kırk yedi yıllık hayat arkadaşımız fedakâr ve vefakâr aydın Türk kadını ve anası çok muhterem Cemile Sahir Hanım'ı kaybetmek suretiyle daha muzaaf bir hâlde yaşamış olmak ilahî takdirin bir başka tecellisi oldu.

Dizin

A

Abdülfettah Sadi Efendi, Akkâ mebusu 86
Abdülkâdir Geylâni Bey, Hama mebusu 86
Agop Hırlakyan Efendi, Maraş mebusu 87
Ahmed Cemal Paşa, Bahriye Nazırı ve IV. Ordu Kumandanı 24, 25, 70
Ahmed İzzet Paşa 66, 67, 73, 89, 110, 123, 126
Ahmed Nesimi [Sayman], İstanbul mebusu 86, 89
Ahmed Rıza, Meclis-i Mebusan Reisi 19, 27, 54, 66, 77, 79, 81, 82, 84, 100, 119, 120, 121, 122, 126, 127, 129
Ahmed Tevfik Paşa, Hariciye Nazırı 101, 102, 103, 107, 108, 117
Ali Cenani Bey, Ayıntab mebusu 86

Ali Fethi [Okyar] 32, 33, 73, 74, 75, 123
Almanya 62, 64, 65, 71, 73, 115, 118
Anadolu 10, 27, 29, 30, 31, 34, 78, 106, 112, 115
Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 27
Anafartalar 23
Arap 24, 74, 76
Arize-i Cevabiye Encümeni 68
Arslan Bey, Lazkiye Emiri 19
Asakir-i Mansure-i Muhammediye 47
Avrupa 47, 52, 72, 77, 104, 113, 115
Avusturya-Macaristan 52, 64

B

Babiâli 19, 20, 21, 26, 30, 59, 60, 77, 105, 118, 123
Babiâli Baskını 21

Balkan devletleri 19, 53
Balkan Harbi 19, 20, 21, 52, 58,
62, 63
Batı 17
Beyazıt Meydanı 21
Bingazi 52, 53, 54, 56, 57, 58, 84
Birleşik Amerika 23
Bulgaristan 59, 64

C

Çağaloğlu 12, 19, 97
Cumhuriyet 11, 13, 28, 31, 32, 33,
36, 37, 38, 99
Cumhuriyet Halk Fırkası 33
Çanakkale 12, 18, 23, 114
Çürüksulu Mahmud Paşa 77, 78,
81, 84, 102, 103, 106, 107, 110, 111,
112, 113, 114, 116, 117, 118, 119,
120, 121, 122, 123, 126, 127

D

Divan-ı Âli 10, 14, 16, 26, 49, 50,
52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 62, 63,
69, 71, 73, 77, 79, 80, 82, 83, 84,
85, 89, 90, 91, 92, 98, 101, 108,
109, 118, 119, 120, 121, 122, 127,
128, 129
Doğu 99
Dolmabahçe Sarayı 92, 104

E

Edirne 9, 17, 18, 47
Emanoilidi Efendi, Aydın me-
busu 73, 75
Emin Edib Efendi, Sivas mebusu
87

Encümen-i Mahsus 79, 82, 84, 98,
101, 102, 103, 106, 107, 108, 109,
110, 111, 112, 116, 117, 118, 119,
120, 121, 123, 126, 127, 129
Enver Paşa 50, 70, 110, 122, 124,
125
Ermeni 50, 72, 74, 75, 76
Esad Şakir Efendi, Akka Me-
busu 24
Eyüp Sabri Bey 50

F

Fransa 46, 62
Fuad Bey, Divaniye Mebusu 68, 69,
70, 73, 76, 79, 80, 82, 85, 104

G

Garbi Trakya 20
Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Sad-
razam 57, 59
Girit 50

H

Hacı Adil [Arda] 66
Hacı Tayyib Efendi, Ankara me-
busu 86
Hafız Mehmed Bey, Trabzon me-
busu 70, 74
Halil [Menteşe], Meclis-i Mebusan-ı
Osmanî Reisi 22, 26, 58, 59, 66,
68, 69, 85, 88, 89, 92, 93, 94, 96
Halit Bey, Divaniye mebusu 86
Hamid Bey, Halep mebusu 73
Harb-i Umumî 65, 67, 70, 77, 80,
104, 128
Harbiye Nezareti 21, 25, 59, 73,
122, 123, 127

Hareket Ordusu 19, 51
Harun Hilmi Efendi, Tekfurdağ
(Tekirdağ) mebusu 87
Hasan Fehmi [Ataç] Bey, Gümüş-
hane mebusu 86
Hasan Rıza Paşa, Hüdeyde me-
busu 86
Hasan Tosun Bey, Erzurum me-
busu 86
Hatt-ı Hümayun 66
Hicaz 99
Hilâfet 18, 24, 46
Hilmi Efendi, Basra mebusu 86,
87
Hürriyetperver Avam Fırkası 91
Hürriyet ve İtilâf Fırkası 51
Hüseyin Cahid Bey, İstanbul Me-
busu 19
Hüseyin Kadri Bey, Karesi me-
busu 87, 91
Hüseyin Ragıp [Baydur] 31

I

I. Dünya Savaşı 16, 22, 23, 25, 26,
30, 43, 52, 58, 62, 63, 64, 73, 75,
76, 77, 81, 82, 84, 89, 98, 99, 106,
108, 111, 112, 113
II. Abdülhamid 18, 48, 49, 50,
51
III. Selim 46
II. Mahmud 47
II. Meşrutiyet 14, 18, 19, 45, 50, 51,
53, 54, 82, 84, 99, 103, 106, 126
I. Meşrutiyet 18, 48, 49, 50
Irak 63, 78, 99, 106, 112, 113,
115

İaşe Heyeti 75
İbrahim Hakkı Paşa, Sadrazam
53, 54, 55, 56, 57
İlyas Sami Efendi, Muş mebusu
75
İsmet İnönü 33, 37
İstanbul 9, 10, 11, 12, 18, 19, 20,
23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34,
36, 43, 48, 51, 59, 60, 61, 62, 63,
86, 87, 88, 89, 110, 119, 123
İstiklâl Mahkemeleri 32
İtilâf Devletleri 27
İttihad-ı Anasır 76
İttihat ve Terakki 16, 18, 22, 26,
51, 52, 56, 58, 61, 63, 75, 77, 82,
84, 90, 91, 96, 104, 110
İzmir 11, 20, 27, 33, 59, 60, 74

J

Jön Türk 50

K

Kâmilü'l Esad Efendi, Beyrut me-
busu 86
Kavalalı Mehmed Ali Paşa 46,
47
Kegam Efendi, Mentеше mebusu
87
Kırım Savaşı 47
Kuleli Vakası 47
Kut-ü'l-Ammare 113

L

Liman von Sanders, Beşinci Ordu
Kumandanı 10, 25

M
Mahmud Bey, Trabzon mebusu 87
Mahmud Naci, Trablusgarp mebusu 54, 55
Mahmud Nedim Paşa 48
Mahmud Şevket Paşa, Sadrazam ve Harbiye Nazırı 21, 51
Makedonya 50
Manastır 51
Mansure-i Muhammediye 47
Meclis-i Âyan 23, 24, 27, 28, 31, 48, 51, 54, 66, 67, 68, 79, 80, 81, 82, 84, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 107, 108, 109, 111, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 130
Meclis-i Mebusan 10, 16, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 36, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 79, 80, 82, 84, 85, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 108, 109, 118, 127, 128, 129, 130
Meclis Tahkikat Heyeti 26
Mehmed Cavid Bey, Biga mebusu 86, 89
Mehmed Cavid Bey, Kal'a-i Sultaniye (Biga) Mebusu 86, 89
Mehmed Emin Bey, Genç mebusu 86
Mehmed Said Halim Paşa 58, 62, 77, 79, 80, 81, 82, 84, 89, 102, 103, 105, 107, 108, 109, 110, 119, 127, 128, 130
Men'-i İhtikâr Komisyonu 75
Meşrutiyet 14, 18, 19, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 82, 84, 99, 103, 106, 126
Mısır 46, 47, 50, 113
Millî Mücadele 13, 21, 24, 28, 31, 32
Mişel Sursuk Efendi, Beyrut mebusu 86
Mondros Mütarekenamesi 23, 25, 110
Mr. Vilson 65
Mustafa Asım [Çalıköğlü], Başkâtip 26, 93, 95
Mustafa Fehmi Bey, Hudeyde Mebusu 70
Mustafa Fevzi [Sahran] Efendi, Saruhan mebusu 87
Mustafa İbrahim Bey, Saruhan mebusu 87
Mustafa Kemal 13, 21, 23, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 42, 69
Müdafaa-ı Hukuk ve Redd-i İlhak 27
Müşir Ahmed İzzet Paşa, Harbiye Nazırı 66, 67, 73, 89, 110, 123, 126
N
Namık Kemal 50
Napolyon Bonapart 46
Nazım Paşa, Adliye Nazırı 19
Necati Bey, Bolu mebusu 86

Niyazi, Resneli 50
Nizam-ı Cedid 46
Nuri Bey, Kerbelâ mebusu 87, 101, 102, 109, 119

O
Ordu Kumandanlığı 25
Osman Bey, Canik mebusu 86, 87
Osmanlı İmparatorluğu 16, 22, 24, 45, 46, 47, 63, 64, 67, 76, 77
Osman Paşa, Trablusşam mebusu 87, 122
Ömer Lütfi Bey, Sinop mebusu 87
Ömer Naci, Kırkkilise mebusu 56, 57
Ömer Rüştü Paşa 101, 102, 103, 107, 111, 117

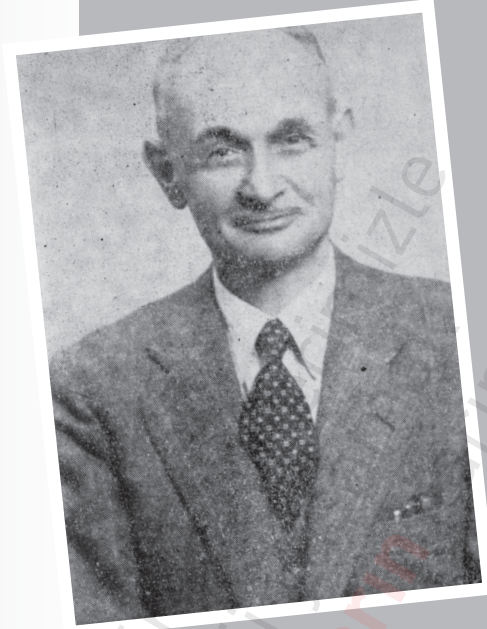
P
Paris 10, 33, 47, 50
Paris Anlaşması 47

R
Ragıp Neşâşibi Bey, Kudüs-ü Şerif mebusu 87
Rauf [Orbay], Sivas Mebusu 27, 67
Rıza Bey, Bursa mebusu 19, 27, 54, 66, 77, 79, 81, 82, 84, 86, 101, 119, 120, 121, 122, 126, 127, 128, 129
Rum 72, 74, 76
Rumeli 17, 19, 27, 50, 51, 52, 53, 56, 58, 61, 62, 63

Rusya 17, 24, 47, 49, 62, 71, 105, 114, 118
Rüştü Bey, Kastamonu mebusu 75

S
Sadaret Alayı 66
Sadık Efendi, Kütahya mebusu 87
Salâh Cimcoz, İstanbul mebusu 59, 60, 61, 62, 63
Salim Bey, Karahisar- Sahip mebusu 87
S. Ali Selâm Efendi, Beyrut mebusu 86
Saltanat 18, 24, 27, 46, 48
Seyfullah Efendi, Erzurum mebusu 86
Seyyid Ali Haydar Bey, Asir mebusu 86
Seyyid Mehmed Makhafi Efendi, San'a mebusu 87
Sırbistan 52, 62
Sultan Abdülaziz 47, 48
Sultan Abdülmecid 47
Sultanahmet Meydanı 19
Suriye 24, 25, 63, 78, 99, 106, 114, 115
Sam 10, 25
Şeyh Said İsyanı 33

T
Tahir Feyzi Bey, Teaz Mebusu 73, 75
Taif 50
Talat Paşa 58, 64, 66, 69, 70, 71, 73, 77, 79, 84, 85, 89, 96, 104, 123

- Tanzimat Fermanı 47
Teceddüd Fırkası 90, 91
Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 32
Tevfik Bey, Bağdat mebusu 86
Tevfik-ül Mecali Bey, Kerek mebusu 87
Trablusgarp 19, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 84
Trabzon 9, 17, 18, 70, 74, 87, 112
Türk 24, 30, 35, 36, 37, 39, 50, 52, 58, 67, 69, 72, 74, 75, 76
Türkiye Büyük Millet Meclisi 21, 29, 30, 31, 32, 36, 37, 38
- U**
Ubeydullah Efendi, İzmir mebusu 59
- V**
Vahdet-i Milliye 27
- Vangel, İzmir Mebusu 74
Vasıf Bey 27
Veliyüddin Bey, Aydın mebusu 70
VI. Mehmed Vahideddin, Sultan 63, 64, 68
Viktor Bey, İstanbul mebusu 86
V. Mehmed Reşad, Sultan 26, 51, 63
V. Murad, Sultan 48
- W**
Wilson Prensipleri 23
- Y**
Yemen 99
Yeniçeri Ocağı 47
Yeni Osmanlılar 47, 48, 50
Yıldırım Ordular Grubu Kumandanlığı 24
Yunan isyanı 47

Fotoğraflar ve Resimler

II. Meşrutiyet ve Sonrası Hatıralarım

Kitap, Necmeddin Sahir Silan'ın hatıralarının II. Meşrutiyet ve sonrasına ilişkin bölümünü içerir. Hatıra sahibi Necmeddin Sahir Silan, özgeçmişine ait bilgileri içeren hatıratının ileriki sayfalarında; Osmanlı'daki hürriyet mücadelelerine ve Meşrutiyet sonrasındaki siyasî gelişmelere değinir. Daha çok, kendisinin kâtip olarak bulunduğu ve İttihatçıların yargılandığı 1918 Divan-ı Âli'sindeki gözlemlerini kaleme alan yazar, dönemin yoğun ve karanlık atmosferi hakkında da sağlıklı bilgiler vermektedir.

